

ÅPENT

ROM

ET BLAD FRA STATSBYGG 4/2002

ARKITEKTUR-
BIENNALEN
I VENEZIA
Forsmak på det
som skal komme

Side 5

STATSBYGG VIL BLI AS
På vei mot åpent
marked

Side 14

SHUNMYO MASUNO
Japansk mester i Norge

Side 15

ÅPENT ROM

Åpent rom nr. 4 – 2002

Et blad for politikere, media og forvaltning.

Utgiver: Statsbygg

Redaksjon:

Bente Myhre Haast, ansvarlig redaktør

Jan Ivar Bøe

Jens Ove Kristiansen

Elin Lied

Jens Ove Kristiansen

Gazette

Redaksjonen avsluttet november 2002

Design og produksjon:

Gazette

Repro og trykk: Grafisk Senter Grøset

Papir: 170/135g Eurobulk

Opplag: 4 000

Forsidefoto: Eva Madshus

Baksidefoto: Arild Juul

Statsbygg

Byporten

Biskop Gunnerus' gt. 6

Postboks 8106 Dep

0032 OSLO

Telefon: 22 24 28 00

Telefaks: 22 24 28 06

www.statsbygg.no

postmottak@statsbygg.no

 STATSBYGG

LEDER

ER DET BEHOV

Så lenge jeg kan huske har min onkel Arnstein stilt ett og samme spørsmål hver gang noe skulle kjøpes inn, enten det var til familien eller firmaet. Er det behov? Så ventet han noen uker til behovet enten gikk over eller viste seg å være reelt, et behov med stor B.

For å finne fram til den beste modellen for sin videre virksomhet, har også Statsbygg vurdert hvem som har hvilke behov. Og det er mange uttalte behov i forhold til utvikling av statlig grunn, forvaltning av kulturhistoriske og spesielle eiendommer, og oppføring av statlige bygg.

Statens behov er én premiss og Normans moderniseringsprogram en annen. Enda viktigere er kundenes behov for eiendom og lokaler, og frihet til å velge det som er mest effektivt for dem. Virksomheten Statsbygg har også visse behov som må tilfredsstilles for å kunne utløse den kraft og kompetanse bedriften har og samtidig drive økonomisk lønnsomt.

AS + forvaltningsbedrift = BEST. Det hevder Statsbygg-sjefen på side 14.

Som leser har du sikkert også noen tanker og behov, om ikke alle er med stor B. I denne utgaven av Åpent rom er det et spørreskjema. Takk til alle som svarer, for som redaktør vil jeg gjerne vite hva du har glede av og hva som kan forbedres. Eller om det i hele tatt er behov for et Åpent rom.

Men våre mange behov, enten som kunde, tjensteyter, journalist eller privatperson kommer i et litt annet lys i Malawi. På side 13 kan du lese om ambassaden vår der og kokken Mathias Phiri, som har passert 50 i et land hvor levealderen er rundt 40 år.

God jul, Mathias og onkel Arnstein – og alle dere andre!

Bente Myhre Haast
Ansvarlig redaktør

Si din mening til: skri-bente@statsbygg.no.

5 ■ ARKITEKTURBIENNALEN I VENEZIA
For åttende gang ble arkitektbiennalen arrangert, og denne var større enn noensinne. 150 prosjekter fra hele verden ble presentert, blant dem operaen i Bjørvika. Men størst oppmerksomhet fikk en fem meter lang, forvridd stålbejelke. En bit av World Trade Center.

9 ■ FEHN OM DEN NORDISKE PAVILJONGEN
Åpent rom har møtt arkitekt Sverre Fehn, som vant arkitektkonkurransen om å tegne den nordiske paviljongen i Venezia.

10 ■ EINAR DØRUM OM SONINGSKØER
2.600 venter på plass i norske fengsler. Til tross for at vi er europamestere i fengselsbygging.

11 ■ AMBASSADEN I MALAWI
Åpent rom har truffet Norges ambassadør i Malawi, Asbjørn Eidhammer: – Ambassaden spiller en viktig rolle i kampen mot sult og sykdom i dette fattige landet.

14 ■ STATSBYGG VIL BLI AS
Statsbygg-sjef Øivind Christoffersen uttaler: – Vi opplever våre rammebetingelser som et hinder for å yte tilfredsstillende tjenester overfor kundene.

15 ■ PROFILEN: GUNAR BERGE
Nobelkomiteens leder vakte internasjonal oppstuss med sine uttalelser om George W. Bush i forbindelse med årets fredsprisutdeling.

16 ■ CITADELLØYA I STAVERN
Statsbygg forvalter mange spesielle eiendommer over hele landet, også denne perlen i Vestfold.

18 ■ PORTRETTEDET: SHUNMYO MASUNO
Bergen smykker seg med ekte japanske hager. Snart kan studenter, ansatte og besøkende glede seg over zen-presten Shunmyo Masunos hager i bygget for biologiske basalfag (BBB) ved Universitetet i Bergen.

1000 FOR MILJØ- VENNLIG FRAMTID

Drøyt tusen delegater fra over 60 land fant veien til Oslo og konferansen Sustainable Building 2002 på Radisson SAS Plaza i slutten av september. Kommunal- og regionalminister Erna Solberg holdt åpningsinnlegget på konferansen med temaet «Norges politikk for å løse miljøutfordringene i byggebransjen». Ministeren nøstet trådene fra Johannesburg-møtet, og ringvirkningen det vil få også for bygge- og anleggssektoren. Solberg konstaterte at det fremdeles gjenstår mye før verdenssamfunnet kan si seg fornøyd på området, og lovte at Norge fremdeles skal være blant de fremste i verden innen miljøpolitikk og miljøvennlige byggeprosjekter.

Statsbygg var både sponsor og utstiller på konferansen. – Vi håper konferansen kan gi et viktig bidrag til en mer bærekraftig utvikling innen vår bransje verden over. Det er viktig at alle som arbeider innefor dette feltet møtes på tvers av landegrenser for å utveksle erfaringer, sier direktør May Balkøy i Statsbygg. ■

<http://www.statsbygg.no/prosjekter/fornebu2/temamiljo>

GJENNOMTREKK PÅ CAMPUS RØSTAD

Nybygg for Høgskolen i Nord-Trøndelag og Trøndelag kompetansesenter åpnet i midten av oktober 2002. Bygget er det første prosjektet i Statsbyggs regi med hybrid ventilasjon, som er en kombinasjon av naturlig og mekanisk ventilasjon. Nybygget ligger på Røstad i Levanger og er tegnet av Letnes Arkitektkontor AS fra Verdal. Bygget er på ca. 3700 kvadratmeter, og består av to kontorfløyer bundet sammen av en fellesfløy med undervisningsrom, telekonferanserom og diverse spesialrom og vestibyle. Nybygget til 60 millioner kroner, som har fått navnet Nordlåna, er siste byggetrinn og gjør dermed Campus Røstad komplett. ■

NOBELS FREDSSENTER

Stasjonsbygningen på Vestbanen skal settes i stand og tilrettelegges for Nobels Fredssenter, som skal åpne den 7. juni 2005. Nobels Fredssenter skal formidle en av verdens mest prestisjetunge priser. Senteret skal presentere fredsprisvinnerne og deres arbeid, Alfred Nobel, Den Norske Nobelkomité og Nobelsystemet. I tillegg skal senteret bidra til å imøtekomme publikums behov for informasjon og engasjement rundt temaet fred og konfliktløsning.

Bygningen er på ca. 3 000 m² og stod ferdig i 1872. Den er senere ombygd, påbygd og rehabilitert. Bygningen er fredet etter kulturminneloven § 15. Fredningsvedtaket omfatter bygningens eksteriør og interiør, men fredningsbestemmelsene åpner for endringer. Statsbygg har ansvar for byggeprosjektet.

Byggeprosjektet skal koordineres med formidlingsprosjektet som Nobelinstituttet har ansvar for. Statsbygg gjennomførte en begrenset anbudskonkurranse for prosjektering. Etter en åpen prekvalifisering meldte 11 grupper seg, og fem av disse ble invitert til å delta i konkurransen. Telje-Torp-Aasen Arkitektkontor AS vant anbudskonkurransen. De har med seg Dr. techn. Olav Olsen, ÅF Nielsen og Borge, Erichsen & Horgen AS og Kåre Hagen AS som prosjekteringsgruppeleder. Prosjekteringen er startet og man tar sikte på å behandle forprosjekt med endelig kostnadsramme i løpet av første kvartal 2003. ■

Arkitekturbiennalen i Venezia:

EN FORSMÅK PÅ DET SOM SKAL KOMME

TEKST: MORTEN RYEN
FOTO: LINDA CARTRIDGE

Arkitekturbiennalen i Venezia presenterte 150 planlagte prosjekter fra hele verden, blant dem operaen i Bjørvika. Men størst oppmerksomhet fikk en fem meter lang, forvridd stål-bjelke. En bit av WorldTrade Center.

Fakta om Biennalen

- 150 prosjekter fra 90 arkitekter i tillegg til 36 nasjonale bidrag.
- 10.000 kvadratmeter utstilling
- Den beste besøkte arkitekturbiennale i Venezia noensinne 101.693 billetter solgt på åtte uker. Gjennomsnittlig 1.784 besøk pr dag, noe som innebærer en økning på 44 prosent fra forrige biennale. 36 prosent av de besøkende var under 26 år
- Bred omtale i aviser som «The New York Times», «The Wall Street Journal», «Herald Tribune International», «Time», «Newsweek», «The Times», «Financial Times», «The Economist», «Le Monde», «Libération», «Frankfurter Allgemeine Zeitung», «Handelsblatt», «Der Spiegel», «Focus», «El Pais», «Asahi Shimbun» i tillegg til en rekke magasiner.

Det var åttende gang arkitekturbiennalen ble arrangert, og denne var større enn noensinne. Prosjektene som ble vist var samlet under overskriften NEXT. Målet med utstillingen var å gi et bilde av hva internasjonal arkitektur vil by på i de nærmeste årene. Ikke med utgangspunkt i fantasier, visjoner og arkitektoniske drømmer, men gjennom en presentasjon av konkrete prosjekter som enten er under bygging eller skal bygges. De aller fleste prosjektene ble presentert med storskala tegninger, modeller samt enkelte materialprøver og modellutsnitt-prototyper. Utstillingen omfattet alt fra privatboliger til store byplanprosjekter.

TODELT De fleste av de «neste» arkitektene, bygningene og stedene ble vist i Arsenale, et område med store haller som den venetsianske flåten tidligere brukte som depoter og verksteder. Området ble i 1999 renovert til utstillingsområde med et totalt areal på 10.000 kvadratmeter. Utstillingen i Arsenale var ordnet tematisk under overskrifter som Housing, Museums, Towers, Work, Communication, Performance, Shopping, Education, Church and State og Masterplans, noe som gjorde det mulig å studere hvordan ulike arkitekter løser sammenlignbare utfordringer. Noen trend-utstilling var dette likevel ikke. Den ansvarlige for utstillingen, kuratoren og arkitekturkritikeren Deyan Sudjic, har vært eneveldig i valget av prosjekter. Han understreket at hensikten med utstillingen verken var å fremheve bestemte stilretninger, tilnærminger eller uttrykk, men å vise mangfoldet i dagens arkitektur og gi publikum en mulighet til å oppleve bygg før de er ferdige.

TO TÅRN Ingen fikk så mange besøkende til sin paviljong som amerikanerne. En kraftig deformert stålbejelke foran inngangen – en liten bit av de engang så mektige Twin Towers – gjorde det vanskelig å gå forbi uten å røre og bli berørt. Innenfor dørene møttes vi av en tre meter høy modell av de to tårnene slik de stod før den skjebnesvangre septembermorgenen. Til høyre for inngangen vandrer folk mellom de gigantiske fotografiene Joel Meyerowitz har tatt fra redningsarbeidet på Ground Zero. Det er en nesten sakral stillhet der inne.

Rommet til venstre for inngangen derimot er fylt med utrop, stemmesur og gestikulerende hender. Her presenteres

ulike forslag til hvordan tomta skal utnyttes. Bidragene og meningene er mange. Mellom ytterpunktene i diskusjonen – å la tomten bli stående som en minnepark, eller å gjenreise tårnene slik de var – presenterte arkitektene en rekke spektakulære forslag. Hvilket – om noe – som skal reises på Ground Zero blir avgjort innen årskiftet.

NEXT NORDIC I tillegg til de tematiske bidragene fra ulike arkitekter, var det også en utstilling av nasjonale bidrag i Giardini di Castello, det tradisjonelle området for Venezias kunstbiennaler siden 1895. Det var her inne vi fant Norges eneste bidrag til arkitekturbiennalen, operaen i Bjørvika.

Giardini er en park der mørke alleer leder tilskueren fra den ene paviljongen til den andre. Den første utenlandskede paviljongen ble bygget allerede i 1907 (Belgia), den siste i 1995 (Korea), så vandringen gir innblikk både i stilhistorie og de ulike landenes selvoppfatning. Kjente arkitekter som Aalto, Hoffmann, Rietveld, Scarpa og Stirling er representert her.

Mens Danmark siden 1932 har hatt sin egen paviljong i Venezia, har Sverige, Finland og Norge en felles paviljong. Den ble tegnet av Sverre Fehn og stod ferdig i 1962. I tråd med dette fellesnordiske prosjektet går de tre landene også sammen om utstillinger. Denne gangen presenterte hvert land – i samsvar med biennalens intensjon – ett bidrag som skal føres opp de nærmeste årene. Prosjektene er plukket ut av de respektive lands arkitekturmuseer, men det overordnede ansvar for utstillingen denne gangen hadde Norge, ved Eva Madshus i Norsk Arkitekturmuseum.

Norge presenterte Snøhettas operahus; finnene JKMM Architects s ARMI senter for arkitektur, design og byggeskikk som skal føres opp i sentrum av Helsinki; og Sverige den svenske ambassadørens bolig i Pretoria, Sør-Afrika, tegnet av arkitektfirmaet Landström. Felles for de nordiske bidragene er at de alle er statlige bygg, og de ble alle sammen presentert på en lavmælt måte med enkle modeller og tegninger. Videoer og data-animasjoner skapte liv til utstillingen. Utstillingen er støttet av Nordisk kulturfond, Utenriksdepartementet og Kultur- og kirke departementet.

– Noen synes kanskje vi skulle gjort mer ut av disse prosjektene, men vi har lagt vekt på å lage en nøktern utstilling i respekt for Sverre Fehn og den flotte paviljongen han har tegnet, sier utstillingsleder Eva Madshus. Sverre Fehn har selv vært konsulent når det gjelder design av utstillingen.

– Valg av utstillingsdesign er også et spørsmål om penger. Kampen om kulturkronene er stor. Arkitekter i andre land får ofte støtte fra private sponsorer, men det er vanskelig å få til noe sånt i Norge. Kanskje vi skulle spørre Rimi-Hagen neste gang?

Mangelen på spektakulære virkemidler hindrer ikke folk i å strømme til. Paviljongen, med store vindusflater og trær som vokser gjennom taket er særpreget nok til å være en attraksjon i seg selv.

SERIØS LEK «En seriøs lek med lekende seriøsitet» kalte tyskerne sitt bidrag til Biennalen. Med utgangspunkt i et definert rom – avgrenset av plassen utenfor den tyske paviljongen – ble arkitekturstudenter fra hele Tyskland invitert til å utforske de arktikoniske mulighetene som et avgrenset område gir. Resultatet ble en utstilling full av «bokser» – identiske i størrelse, men med svært ulikt innhold og uttrykk. En effektiv demonstrasjon av at rammer og grenser – som arkitekter må forholde seg til – ikke setter nevneverdig begrensninger på kreativitet og fantasi.

Men arkitektur handler som oftest om å løse konkrete oppgaver. Ofte for rike og mektige mennesker og virksomheter, men av og til også for de fattige og undertrykte. Det var den brasilianske utstillingen en påminnelse om. Utenfor paviljongen var det reist plankeskur lik de millioner av mennesker ►

Nordisk romslighet. i favelaene i Sao Paulo og Rio de Janeiro må ta til takke med. Brasil sliter med de samme problemer som mange andre land i den tredje verden: En tiltagende og meget rask urbanisering tvinger fattige fra landsbygda til å bo i enorme brakkebyer uten innlagt strøm, vann og kloakk. Å kunne gi disse menneskene levelige forhold er både en politisk og arkitektonisk utfordring, og bidragene fra brasilianske arkitekter viste hvordan slumområder i de store byene gradvis integreres i bystrukturen gjennom bygging av infrastruktur i form av asfalterte veier, plasser og torg, vann og strøm. Håpet er at

disse virkemidlene skal få folk til å ville investere mer i husene sine, og lette tilgangen til jobber, velferdstilbud og utdanning.

PUBLIKUMSUKSESS Med mer enn 100.000 besøkende på åtte uker, har arkitekturbienalen i Venezia definitivt plassert seg som verdens viktigste forum for presentasjon av ny arkitektur. Publikumstilstrømmingen har økt med mer enn 40 prosent siden forrige biennale for to år siden, noe som kanskje reflekterer en økende interesse og anerkjennelse for arkitektur som kunstform.

– Jeg er veldig glad for at utstillingen er blitt en slik suksess, sa ansvarlig for utstillingen, Deyan Sudjic, i forbindelse med avslutningen 3. november.

– Vi har forsøkt å gjøre biennalen både faglig autoritativ og tilgjengelig, og publikumstilstrømmingen viser hvilken betydning arkitekturen har fått i det kulturelle landskapet.

Biennalen er over for denne gang, utstillingene pakket ned og paviljongene og hallene stengt for vinteren. De som er interessert i å se nærmere på noen av prosjektene har likevel sjansen på nettet: www.labiennaledivenezia.net ■

Brasiliansk trengsel

Kunst- og arkitekturinteres-
sert som reiser til Venezia
for å besøke Biennalen kan
vanskelig unngå «Den
nordiske paviljongen»
signert Sverre Fehn.

TEKST: MORTEN RYEN

Beslutningen om å bygge en nordisk paviljong for Biennalen i Venezia ble tatt på et utenriksministermøte mellom Sverige, Norge og Finland på slutten av 1950-tallet. Det ble invitert til en arkitektkonkurranse, og Sverre Fehn gikk av med seieren. I 40 år har bygget stått der, og antagelig vekket både fascinasjon, forundring og forargelse hos utstillere og tilskuere. Selv i dag framstår den som utpreget moderne i sin enkle form. Et dikt fra «den rene linjens poet».

Paviljongen er et rom på cirka 400 kvadratmeter, som står lent opp mot en liten skrånning. På to sider er det vegger, på de to andre er det hele vindusflater. Servibort fra vindusrammene, som er i tre, er hele bygget utført i hvit betong.

NATUR OG KULTUR Det er vanlig at trær må ned når hus skal opp. Men Sverre Fehn valgte bokstavelig talt å bygge huset rundt trærne. – Det var en betingelse ved konkurransen at trærne skulle bli stående. Jeg tenkte det ville gi en flott virkning av møtet mellom natur og kultur å la trærne stå inne i bygget, sier han.

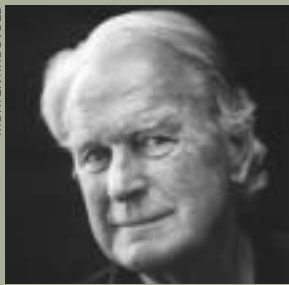
– Gallerier er ofte lukkede rom uten vinduer på veggene, for å hindre at andre inntrykk forstyrrer opplevelsen av kunstverkene. Jeg har tenkt annerledes. Et maleri som kan konkurrere med inntrykkene fra parken utenfor må være virkelig godt, sier Fehn.

STATSBYGG TAR VARE PÅ Den nordiske paviljongen står på leid italiensk grunn og eies av Norge, Sverige og Finland med en tredel hver. Omkostningene for drift og vedlikehold dekkes ved statsbidrag fra de tre landene, og ansvaret går på omgang i perioder på seks år av gangen. I øyeblikket er stafettspinnen hos Norge og Statsbygg.

– Vedlikeholdsoppgavene består stort sett i å «pakke ut» og «pakke inn» bygget i forbindelse med biennialene, sier prosjektleder i Statsbygg, Stein Erik Laeskogen. I år gjøres det en omfattende rehabilitering av betongkonstruksjonene basert på

ET DIKT I BETONG

MORTEN KROGVOLD

undersøkelse og analyse av en norsk betongskade-eksperiment fra Noteby. I tillegg må det gjøres noe med taket.

– Utfordringen er å finne et materiale som er slitesterkt, enkelt å vedlikeholde og samtidig slipper inn mest mulig lys, sier Laeskogen.

INDIREKTE LYS For lys er selve temaet for dette bygget. Her finnes ikke en eneste elektrisk lampe. Kunstverkenene som stilles ut i paviljongen skal betraktes i naturlig lys, filtrert gjennom det særpregede taket.

– Høyden på dragerne er tilpasset lysvinkelen i Venezia som midtsommers er 64 grader, sier Fehn. – Med den kunnskapen var det enkelt å regne ut hvor høye dragerne måtte være for at ikke direkte sollys skal komme inn.

POESI Sverre Fehn er blitt kalt en poetisk modernist, og han vedkjenner seg sin læremestre: Korsmo, Le Courbousier, Mies van der Rohe – i mindre grad Alvar Alto. Men han plasserer seg nødig i noen «skole».

– Jeg har vært opptatt av at bygg skal være funksjonelle og ærlige. De skal være tilpasset bruken og brukeren, materialene skal komme til sin rett slik de er, enten det er tre, stein eller betong. Derfor er jeg nok ingen tilhenger av den norske tradisjonen med å «pusse opp» bygg med maling og lakk når treverk og betong begynner å flasse av. Et hus blir ikke mindre vakkert om det får alderens patina, sier han.

– Når det gjelder det poetiske, så handler nok det mest om min hang til de rene linjene og de enkle formene. Når man blir eldre er det så mye man vil fortelle, og da blir det ofte litt mer omstendelig. Men den gangen jeg tegnet paviljongen i Venezia lette jeg etter det enkle og uttrykksfulle. Å kunne si mye med få virkemidler. Som i et dikt. ■

jeg er en paviljong
et dikt i betong

to åpne armer hvor
naturen har fått bli

jeg er det du ser

uttrykk inn
og inntrykk ut

et holdepunkt
et punktfeste

jeg er en paviljong
et dikt i betong

STEIN ERIK LAESKOGEN

Sverre Fehn (1924 –)

- Norges mest profilerte arkitekt i utlandet.
- Professor ved Arkitektthøgskolen i Oslo fra 1971 til han gikk av med pensjon i 1995.
- Fikk internasjonalt gjennombrudd med den norske paviljongen til Verdensutstillingen i Brussel i 1958
- I Norge kanskje best kjent for sine mange museumsbygg: Hedmarksmuseet (1968-88) på Domkirkeodden ved Hamar, Norsk Bremuseum (1991) i Fjærland, Aukrustsenteret (1996) i Alvdal og Ivar Aasen-senteret i Ørsta (2000).
- I 1997 ble han tildelt The Pritzker Architecture Prize også kalt «arkitektens Nobelpris».
- En stor vandreutstilling om Sverre Fehn, bestilt av UD, har vært vist verden rundt.

FAKTA

Frittgående fengselsfugler

Det er ikke bare bolignøden for ungdom som er stor. 2.600 venter på køyeplass i norske fengsler. Soningskøen er justisministerens problem.

TEKST: BENTE MYHRE HAAST FOTO: FREDE Y. ERIKSEN/GLOMDALEN

Hva har du tenkt å gjøre med alle frittgående kriminelle, Odd Einar Dørum? – Ved siden av å bygge ut flere fengsler, skal vi utnytte dem vi har bedre, med flermannsrom og celledeling. Dessuten skal flere lovovertredere slippe å havne i buret, men gjøre opp for seg ved samfunnsstraff og andre reaksjoner. I tillegg kan det bli alternativ soning for rusmisbrukere, i institusjoner som er beregnet for rusmisbrukere, forteller Dørum.

Vi er på vei til Vardåsen i Kongsvinger, et tidligere forsvarsanlegg som er gjort om til åpen anstalt, foreløpig for 40 personer. Når hele prosjektet er ferdig vil Vardåsen huse 110 innsatte med en formidabel utsikt over omegnen den frie. Høyst sannsynlig skal forvaltning og vedlikehold av anlegget dekket inn ved at Justisdepartementet betaler husleie til Statsbygg, som gjør jobben.

Direktør for kriminalomsorgen Erik Lund-Isaksen har uttalt at Norge er europamester i fengselsbygging. Er du enig i det, Dørum? – Vi gjorde veldig mye på 90-tallet, både volummessig og med tanke på utforming og kvalitet. Statsbygg sitter på mye erfaring og spesialkompetanse vi har bruk for, også når private bygger, hevder justisministeren.

Hvorfor skal private bygge offentlige anstalter? – For å få satt opp fengsler raskt og rimelig, må vi ha private investorer på banen, sier mannen som vil korte soningskøene med alle midler, så å si. – Se bare på vei-sektoren. Et eksempel er bompenger, som jo er en slags veiens husleieordning. Og et godt eksempel på det vi kaller OPS, nemlig offentlig og privat samarbeid, sier Odd Einar Dørum, som mener at en alternativ måte å finansiere utbygging på, er å betjene kapital-kostnadene.

Jernbanedirektør Steinar Killi sier ja til privat finansiering av jernbanen, fordi bevilgningene over statsbudsjettet er lite forutsigbare. De kommer ikke når de skal i forhold til vedtatte utbyggingsplaner, og er ofte for små. Er det budsjettinstituttet det er noe galt med, justisminister Dørum? – Det vil jeg egentlig ikke kommentere, men nei. Jeg kan ikke være privatpraktiserende statsråd for andre departementer, humrer den ene av Venstres tre regjeringsmedlemmer, og sikter åpenbart til finansministerens ansvarsområde.

Politiet har fått mer ressurser og omløpshastigheten på straffesaksbehandlingen er raskere enn før, og det «produseres» dermed flere soningsklare. Det, sammen med alle tiltakene statsråden foreslår, betyr vel at det ikke står særlig mange i soningskø i 2005? – I første omgang satser vi på reduksjon i veksten, for så å komme over i en fase med reell reduksjon. At politiet har fått mer ressurser er helt riktig. Et bilde på det kan være at politiet kjører Audi mens kriminalomsorgen kjører Lada, smiler Dørum i forsetet på den staselige regjeringsbilen.

Du ønsker deg billigere fengsler. Mener du da Lada-utforming og -kvalitet, for å bruke ditt eget bilde? – For det første er det ulike behov ved ulike anstalter, og vi må til enhver vi tilstrebe riktig kvalitet. Jeg mener vi må redusere kostnadene for selve bygget og heller høyne driftsbudsjettene. Det er mer fleksibilitet i regulerbare driftsbudsjetter enn i kapital som er bundet opp i eiendom. Er det ikke en rimeligere løsning å hyre inn ekstravakter enn å bygge rømnings sikre murer over alt, spør Dørum i det vi ankommer Vardåsen. Dørum blir ført inn i fengselet av ordfører Arve Bones. ■

80 prosent av
befolkningen i Malawi
livnærer seg av landbruk.
Landet er rangert som et av
de fattigste i Afrika
– og verden.

Ambassade i kamp mot sult^{og} sykdom

– Ambassaden spiller en viktig rolle i kampen mot sult og sykdom i dette fattige landet, forteller Norges ambassadør i Malawi, Asbjørn Eidhammer. Han er stasjonssjef for en ambassade med 13 ansatte, hvorav fem er utsendt fra Norge. Eidhammer og hans stab er sterkt fokusert på utfordringene i arbeidet mot sult og sykdom.

Ambassadør Asbjørn Eidhammer og hans stab er sterkt fokusert på arbeidet mot sult og sykdom i Malawi.

TEKST OG FOTO: STEIN ERIK LAESKOGEN

Malawi har vært prioritert samarbeidsland for NORAD siden 1996. NORAD etablerte kontor i Lilongwe i 1998, og i 2000 ble ambassaden åpnet. I tillegg til ambassadørboligen, eier den norske stat tre andre eiendommer i byen. Embetsboligen er en viktig møteplass i kontakten med sentrale personer fra Malawis statsapparat.

LASTEBILER PÅ Plass I 2001 inngikk NORAD og den svenske søsteretaten Sida en samarbeidsavtale som gjør at NORAD forvalter bistandsmidler på vegne av både Sverige og Norge i Malawi. Bistanden fra Norge i 2001 var på 85 millioner kroner.

Fokus for utviklingssamarbeidet for 2001–2005 er godt styre-sett, hiv/aids, makroøkonomisk reform og helse.

Ambassadør Asbjørn Eidhammer forteller at akkurat nå er Kirkens Nødhjelps arbeid svært viktig i kampen mot sultedøden. Malawi har de siste to årene opplevd både alvorlig flom og tørke. I et normalt år er 40–50 prosent av barna underernært. Barn i de fattigste områdene er svært sårbare. De trenger mat – raskt. De fleste husker vel aksjonen med

Grønne ambassader

FAKTA

- NORAD har tatt initiativ til mer miljøvennlig drift av flere av Norges ambassader i Afrika, Asia og Latin-Amerika.
- Målet er å redusere energi- og papirforbruk og miljøskadelige utslipp fra de norske utenriksstasjonene.
- Energiforbruket skal reduseres gjennom mindre bruk av luftavkjølingsanlegg både i ambassadebyggene og de ansattes boliger.
- Papirforbruket skal reduseres ved bl.a. å kopiere på begge sider av papiret og øke bruken av elektroniske dokumenter.
- Skadelige utslipp skal bl.a. reduseres ved at sjåfører ikke har bilen stående på tomgang og at ambasadene benytter mindre giftige midler til å bekjempe insekter.
- Først ute med «grønn» drift var ambassaden i Dhaka, Bangladesh, som la frem en egen miljøhandlingsplan i januar 2001. Denne handlingsplanene skal brukes som mal for det videre miljøarbeidet ved utenriksstasjonene i andre land.
- Tilbakemeldinger viser at satsningen gir resultater: Ambasadene har klart å redusere energi- og papirforbruk, og de rapporterer også om større bevissthet omkring miljøspørsmål i det daglige.

Mer info på www.sft.no

utrangerte norske militærlastebiler som ble fraktet til Afrika i høst. 65 av disse kom til Malawi for å være et viktig ledd i distribusjon av kornet som skal til for å avverge den sultkatastrofen som nå truer.

SOLGTE SÅKORNET Mange malawiere gir vanstyre skylden for at befolkningen lider. Etter at regjeringen sluttet å sende ut såkorn, ble nemlig tilværelsen for fattige malawiere ytterligere forverret. Malawierne var vant til «startpakkeprogrammet», som går ut på at regjeringen distribuerer maisfrø fritt til bøndene. Men til bøndenes store overraskelse ble ikke frøene sendt ut i fjor.

De sentrale givene anbefalte å selge en del av maisen. Resultatet ble at alt ble solgt, slik at det ikke var noen maisreserver i landet. Disse forholdene presset prisene opp til det tre-fire-dobbelte og gjorde det umulig for fattige å kjøpe mais. Av det som skulle bli 2002-avlingen, ble såkorn og senere også umoden mais spist. Mot slutten av året er det derfor ventet en enda større matvaremangel enn i fjor.

Ambassadør Eidhammer forteller at Norge arbeider med et program som skal sikre innbyggerne såkorn og gjødsel. Programmets mål er at to tredeler av Malawis tre millioner husstander skal få tilgang på startpakken. ■

FAKTA

Statsbygg i utlandet

- Statsbygg anskaffer, eier, og forvalter statens eiendommer som benyttes av Utenriktjenesten og NORAD.
- Eiendomsmassen er på ca 83 000 m² og består av omlag 115 eiendommer i over 50 land.
- Statsbygg forvalter eiendommer i 12 afrikanske land.

Sørger for mat til ambassaden – og familien

– I like the Norwegians. They are very understanding and helpful, smiler den malawiske kokken ved ambassaden. Mathias Phiri antar han er litt over 50 år, og kommer fra Mchinji-området rett utenfor Lilongwe.

Med jobben som kokk ved den norske ambassaden forsørger han en stor familie, som blant annet inkluderer åtte barn og fem barnebarn.

HJELPSOMME NORDMENN Familien eier ikke, som mange andre malawiere, en liten jordlapp. Uten jord må hele familien leve av hans lønn. Etter malawiske forhold tjener han godt, men med så mange munn er det likevel kun til maisbasert kosthold. Dermed er hans familie også rammet av den truende matmangelen i landet. Mathias har selv mistet et barnebarn som følge av feilernæring.

I nesten ti år fram til 1998 drev han kjøkkenet for NORADs stedlige representanter i Lusaka, hovedstaden i Zambia. Før dette jobbet han for italienske, franske og britiske forretningsfolk i Zambia. Italienerne var de mest krevende. Der var det ofte mye oppstyr med gestikulering og hevede stemmer, sier Mathias og ler.

– Dere nordmenn derimot, er forståelsesfulle og hjelpsomme.

Ambassadens kokk Mathias Phiri (om lag 50) sørger for mat på bordet til ambassadøren og hans gjester. Med lønna sørger han for mat på bordet til en stor familie.

EN LITEN FORM... Fra 1998 har han jobbet for ambassaden i Lilongwe. Å få tilbudet om arbeid så nær familien har betydd svært, svært, mye sier den beskjedne mannen med en alvorlig mine.

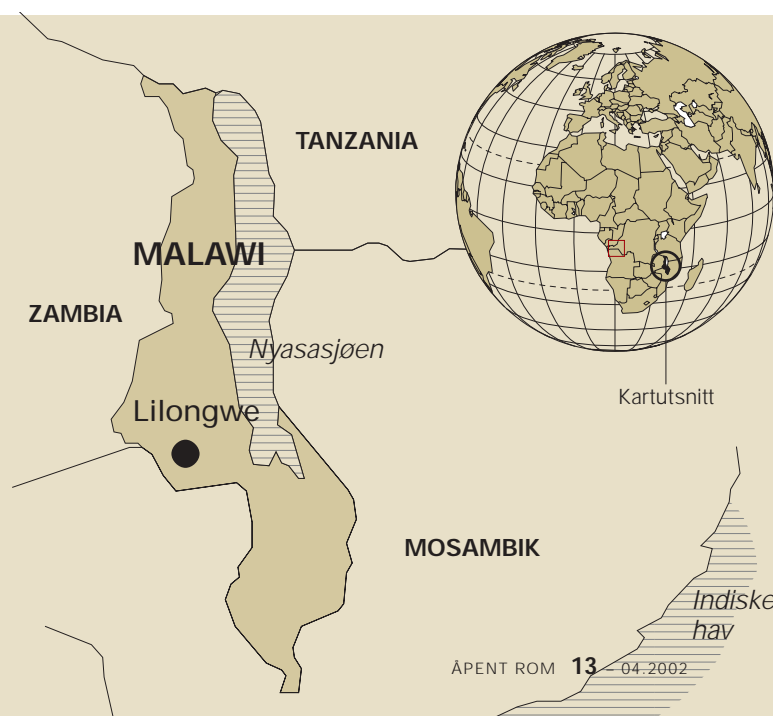
– I mange år levde jeg i likhet med mange menn her i Malawi et liv langt fra familie og hjemsted. Reisen fra Lusaka til Lilongwe var lang og kostbar. Det var meget sjenerøst av Norge å dekke reisen da han tiltrådte, sier han – nok en gang med et stort smil.

Åpent roms utsendte registrerer at storkjøkkenet ikke er utstyrt med oppvaskmaskin, og lurer derfor på om det er noe kokken savner av utstyr? – Bare en ting, sier kokken Mathias, en liten ildfast form... ■

BLANT VERDENS FATTIGSTE LAND

Malawi med 10,9 millioner innbyggere ligger mellom Tanzania, Zambia og Mosambik. Hovedstaden i landet på 118 484 km² heter Lilongwe. Landet byr på variert landskap med flotte fjell og hvite strender langs den store innsjøen Lake Malawi. Landet er et av Afrikas tettest befolkede områder. 80 prosent av befolkningen livnærer seg av landbruk. Tobakk utgjør 60–70 prosent av landets eksportinntekter. Landet var et diktatur frem til 1994.

Malawi er et av Afrikas økonomisk minst utviklede land. Den gjennomsnittlige inntekten per innbygger er en av de aller laveste både i Afrika og i verden. Forventet levealder er i dag ca 40 år, ned fra 48 år i 1990. Dette skyldes i første rekke hiv/aidssituasjonen. Smitte-tallet ligger på 16 prosent i den voksne befolkningen (mellom 15 og 49 år). Sult og underernæring tatt livet av mange de siste årene etter at landet i 2001 første ble rammet av storflom, og deretter tørke.

Statsbygg vil bli AS

I dag er Statsbygg en forvaltningsbedrift under Arbeids- og administrasjonsdepartementet. – Vi opplever våre rammebetingelser som et hinder for å yte tilfredsstillende tjenester overfor kundene, sier Statsbygg-sjef Øivind Christoffersen.

TEKST: BENTE MYHRE HAAST
FOTO: COX KOMMUNIKASJON

Hvorfor statsaksjeselskap? – For å få en friere stilling i forhold til staten. Det selskapet vi foreslår er ikke underlagt Stortingets bevilgningsmyndighet og kan ta opp lån i det private markedet. Dermed kan byggeprosjekter gjennomføres uavhengig av rigide statlige finansieringsordninger. Som AS er det dessuten mulig å ta oppdrag for den delen av forvaltningen som nå er eller vil bli omstilt, og som dermed faller utenfor vårt legale marked, sier han og sikter bl.a. til helseforetakene. – Men staten vil likevel ha politisk kontroll gjennom den aktuelle statsråden som generalforsamling, forsikrer Statsbygg-sjefen.

– Hvorfor nå? – Vi må danse i takt med våre omgivelser, skal det bli noe sving på oss! Regjeringen Bondevik II har fokusert sterkt på modernisering av offentlig sektor. Statsbygg startet moderniseringsarbeidet i januar og AAD gav i juli Statsbygg i oppdrag å utrede sentrale forhold for statlig bygge- og eiendomsvirksomhet. Statsbyggs anbefaling, som ble levert departementet 15. november, skal nå behandles av AAD før saken skal opp i Stortinget, sannsynligvis til våren.

Hvorfor bry seg med resten av eiendomsvirksomheten i staten, hva har det med Statsbygg å gjøre? – Staten har en betydelig eiendoms masse som det krever profesjonalitet å ta

vare på. Statsbygg har derfor en prinsipiell holdning om at eiendomsforvaltning bør ivaretas av virksomheter som har dette som sin primæroppgave, sier Øivind Christoffersen. – Det er dessverre alt for mange eksempler på at bygg som ikke er underlagt en husleieordning, er nedslitt på grunn av stort etterslep i vedlikeholdet.

– Vi foreslår å beholde de byggene som er i Statsbyggs portefølje, og dermed er jevnlig vedlikeholdt, i det nye selskapet vårt, samtidig som det opprettes et annet selskap for å innlemme for eksempel universiteter og vitenskapelige høyskoler i husleieordningen, sier Christoffersen. – På den måten kan verdiene synliggjøres i regnskapet og vedlikeholdsmidler vil ikke bli blandet med midler til undervisning og drift. Men viktigst er det at det resulterer i bevaring av store verdier.

Og resten samles i et diversedirektorat? – På ingen måte. Jeg mener at de bygninger som staten må ta et spesielt ansvar for, bør nettopp av den grunn være nært knyttet til staten. – Men det er snakk om store både symbolske og økonomiske verdier, så forvaltningsbedrift er nok den riktige organisasjonsformen her. Det er naturlig å ha myndighetsutøvelse, utviklingsoppgaver og rådgivning i nær tilknytning til der politikken utformes, hevder han.

Hva tjener vi på det? – En viktig rettesnor i arbeidet med vår anbefaling, har vært å rydde opp i roller. Det er alle tjent med. Men jeg har også stor tro på at konkurranse er sunt fordi det tvinger oss til å være mer effektive og jobbe mer på kundens premisser. Jeg er overbevist om at med den kompetansen vi har i Statsbygg i dag, har vi alle muligheter til å lykkes, avslutter Statsbygg-sjefen. ■

Over og ut med freden

«Fredelig fredsleder» skrev Dagsavisen for to år siden, men i år ble det internasjonalt oppstuss rundt Gunnar Berge. Årsak: Han sa ja da han ble spurt om fredsprisen til Jimmy Carter var et spark på leggen til George W. Bush.

TEKST: BENTE MYHRE HAAST FOTO: LINDA CARTRIDGE

For tredje og siste gang gikk Gunnar Berge gjennom den svarte døra annen fredag i oktober for å fortelle all verden hvem som er årets fredsprisvinner. Den fortettede stemningen og det sugende surret før han forkynner navnet på vinneren, kommer han aldri til å glemme.

– Ja, det blir trist å slutte som leder i Nobel-komiteen, sier Gunnar Berge der vi sitter foran peisen på Stortorvets gjestgiveri. Det er tydelig at den tidligere Ap-politikeren huskes av den øldrikkende grasrota, for stadig er noen bortom bordet for å gi en klapp på skulderen og veksle noen ord om å gå tilbake til politikken. Han takket for seg da han gikk av som kommunal- og arbeidsminister i 1996, og har ingen planer om å ta opp tråden. Men han er på mail med Gro.

Det finnes mer enn tre hundre fredspriser rundt i verden, noen med svært høye prisbeløp. Hvorfor har Nobels fredspris så høy prestisje? – En ting er dens 100-årige historie, men jeg tror også det blir satt pris på at komiteen våger å ta kontroversielle beslutninger, sier komitélederen. – Både objektivitet og saklighet blir holdt høyt i hevd, dessuten har det vært en viss utvikling i tråd med samfunnet rundt oss, sier han. Fram til 1936 var det mulig for regjeringsmedlemmer å sitte i komiteen, som ble ytterligere avpolitisert da heller ikke stortingsrepresentanter fikk anledning til å bekle de fem stolene etter 1977, doserer Berge.

Hvordan kan fem personer i lille Norge avgjøre hvem som gavner freden i verden? – Det er en fordel å være liten og distansert. Norge anses som nøytralt og uten egne særinteresser, og nettopp det er jo også grunnen til at Norge kan ha en meklerrolle i konflikter, hevder Berge.

Har prisen noen betydning for selve fredsarbeidet? – Ja, fordi vinnerne av Nobels fredspris får økt fokus på sitt arbeid, og at de får mer autoritet og tyngde. For noen kan det gi et slags anseelse og for andre være en døråpner, mener Gunnar Berge.

Hva med Jimmy Carter, kan en amerikansk eks-president få mer autoritet gjennom prisen? – Ja, det styrker Carters posisjon som fredsmekler, tror Berge. Men vil ikke årets pris bli be-

traktet som en trøstepris fordi Carter ikke var nominert og dermed ikke fikk den sammen med Begin og Sadat? – Dette er en fullverdig pris, men ja, det er riktig at den også retter opp en feil fra 1978.

Apropos feil, Nobels fredspris er prestisjetung tross tabber og kontroverser. Har du noen omdømmeråd til Statsbygg? – Unngå for mange tabber. For Nobelkomiteen var det en tabbe å gi prisen til Henry Kissinger og Le Duc Tho i 1973. Og det var en tabbe at Ghandi aldri fikk den, sier Berge og ser oppriktig lei seg ut. – Det viktigste er å gjøre en god jobb, men for å få til noe, må man ta noen sjanser. Ritualer og seremonier gjør nok også sitt til å gi Nobels fredspris prestisje.

Følelsen av å komme ut gjennom den svarte døra med et kort i ermet, bokstavelig talt, kan vanskelig beskrives. Gunnar Berge blir nesten lyrisk. – Tradisjonen tro er det NRK som stiller det første spørsmålet etter kunngjøring av navnet. Jeg var forberedt på Geir Helljesens spørsmål om at prisen til Carter er et spark på leggen til Bush, forteller han. – Men uroen i det internasjonale pressekorpsset som hørte navnet Bush men ikke helt forsto spørsmålet, gjorde at jeg gjentok det på engelsk. Dermed ble det utilsikt «mitt» utsagn, og spredde seg som ild i tørt gress, forteller Berge.

Det var ikke bare internasjonalt det skapte bølger. Flere av medlemmene i Nobelkomiteen brøt praksisen med «ikke å ta del i det offentlige ordskiftet som oppstår i sammenheng med at avgjørelsen blir gjort kjent» slik det er formulert på www.nobel.no. Utenriksminister Jan Petersen var bekymret for at fokuset på vinneren skulle bli overskygget av leggspark-debatten, som Gunnar Berge innrømmer var kontroversiell i forhold til normen – og amerikanerne. Men han ville svart ja også i dag.

Dermed er det over og ut med fredens mann, som ser fram til det nye fredssenteret på Vestbanen og ønsker Statsbygg lykke til med jobben. Samtalen vår med kaffe foran peisen ved Stortorvet er slutt. Nå skal han bruke mer tid på historiebøker foran sin egen varmekilde i Stavanger. Som sikkert går på olje.

Pynter på historien

Etter omfattende gjenoppbygging og restaurering framstår Citadelløya i Stavern omtrent som i 1750.

Finner du en rød tråd mellom Munkholmen, Håkonshallen, Rosenkrantzårnet, Grotten, Austrått, Bjørgan Prestegård, Stiftsgården, Jotkajarve fjellstue og Citadelløya?

TEKST: JENS OVE KRISTIANSEN OG ELIN LIED
FOTO: ØSTLANDSPOSTEN OG ALF ØYSTEIN STØTVIG

De er blant spesielle og kulturhistoriske eiendommer som forvaltes av Statsbygg. Eiendommene er spredd ut over det ganske land, og mange av dem til fri benyttelse for folk flest året rundt. Sommer som vinter besørger Statsbyggs kvinner og menn at bygninger og områdene rundt holdes i stand. – En drømmejobb om sommeren, men heller kjølig nå, sier Trond Kåsa, driftsansvarlig for to av eiendommene – Citadelløya og Minnehallen i Stavern.

KULTURMINNEVERN Daglig forvaltning av kulturminner er en viktig oppgave for Statsbygg. I Statsbudsjettet

skjuler noen av disse seg under den tekniske betegnelsen «ikke inntektsgivende eiendommer». Mange av dem er kjente utfartssteder for almenheten og/eller nasjonale kulturskatter.

Citadelløya i Stavern er ikke stor, men et yndet utfartssted i sommerhalvåret. Jobben til Trond Kåsa er selvsagt på sitt mest intense da, men også utenom sesongen må stedet etterses. Lekker det noen plass? Har frosten gjort skade? Har høststormene på Vestfoldkysten tatt tak noe? – Det er mye å gjøre, men først og fremst en trivelig jobb, sier Kåsa.

VIKTIG FORVALTER-OPPGAVE

Statsbygg forvalter en rekke større og mindre nasjonale kulturhistoriske og spesielle eiendommer over hele landet. Her er et lite utvalg.

Munkholmen ligger i Trondheimsfjorden og var i gammel tid Trondheims rettersted. Munkholmen er et mye benyttet friluftsområde.

Bjørgan prestegård på Kvikne i Tynset kommune er Bjørnstjerne Bjørnsons fødested.

Austrått på Ørlandet utenfor Trondheim er en av Norges eldste stormannsgårder. Den har et godt bevart interiør fra 1600-tallet.

Regjeringens representasjonsbolig med adresse Parkveien 45 i Oslo ligger rett bak Slottsparken. Huset fungerte som statsministerbolig i flere perioder. Huset ble fredet i 1983.

Stiftsgården i Trondheim er Nordens største trepalé og inneholder mer enn 100 rom. Bygningen ble oppført 1774–1778. Stiftsgården har vært Kongens offisielle residens i Trondheim siden 1906 og ble sist benyttet under prinsessebryllupet i mai 2002.

Kommandantboligen fra 1742 er nylig pusset opp innvendig i tråd med Riksantikvarens retningslinjer. Citadelløya har gjennomgått omfattende gjenoppbygging, restaurering og oppussing de siste tiårene. At deler av bygningsmassen er mange hundre år gammel stiller store krav til vedlikeholdet. Når noe må og skal gjøres med slike eiendommer er hensynet til datidens byggeskikk svært viktig. Bruk av moderne metoder og materialer kan være både ødeleggende for bygningenes særpreg, og direkte skadelig.

KUNSTNERKOLONI Da Åpent rom er på høstlig besøk står en full gjennomgang av brannsikringen på tapetet. Stemmer tegningene over stedet med virkeligheten, er det godt nok sikret, virker varslere og brannsikringsanlegg?

Om sommeren hører opprydding, slått, vedlikehold av bygninger og generelt pass til dagens orden. Deler av floraen på Citadelløya er unik, i seg selv en utfordring med mye besøk. Øya huser også en av landets eneste gjenværende «villteltleire». På den ene siden av øya setter folk opp sine telt tidlig i juni – og mange lar dem stå til sommeren er over. Ingen krever leie av disse beboerne. Tradisjonen for dette er lang i Larviks-området, og i tidligere tider flyttet familier rett og slett ut hit og bodde i telt hele sommerhalvåret – mens far pendlet til jobb på fastlandet.

Kommandantboligen er bebodd hele sommerhalvåret. En kunstnerkoloni ble opprettet her i 1910. Bildende kunstneres styre administrerte eiendommen fra starten, med ingen ringere enn Christian Krohg som nestor. I dag har norske

Citadelløya

FAKTA

- Fra 1677 blokkhus med palisader.
- Fort med 13 mann og en kommandant i 1689.
- Citadell fra 1750.
- Nedlagt som forsvarsverk i 1864

billedkunstnere overtatt administrasjonen, og hele sommeren fylles Kommandantboligen opp av billedkunstnere og deres familier. Der stortives de – selv om man ikke skal være særlig høy før hodet får seg en smell. Det er nok sjelden norske kunstnere opplever at det er så lavt under taket...

STOLT ARV Kanogalleriet rommer et lite museum, med gjenstander som for det meste er funnet på havbunnen rundt øya. Sett i forhold til det begrensede området gjenstandene er hentet opp på er det en imponerende samling av rester fra gamle skip, kanonkuler, glass og service, mynter med mer.

Det gjenoppbygde tårnloftet over kanogalleriet og kruttkjelleren huser et barneteater om sommeren, og ellers leies øya ut til firmaarrangementer og utflukter, og en gang i ny og ne en konsert. En av de siste stod Bjørn Eidsvåg for, og da var det ikke lett å få verken brygge- eller sitteplass på øya.

– Forvaltningen av eiendommer som Citadelløya og Minnehallen framstår som både meningsfylte og viktige for oss. Og jeg vet det gjelder mine kolleger i resten av landet også. Man blir rett og slett litt stolt over å holde slike historiske eiendommer ved like, så de kan være til glede og nytte også for kommende generasjoner, sier eiendomsforvalter Steinar Olsen i Statsbygg Sør. ■

Driftstekniker Trond Kåsa (t.h.) og eiendomsforvalter Steinar Olsen på høstbesøk på Citadelløya. Kulturhistoriske eiendommer krever ettersyn og vedlikehold året rundt.

Gamlehaugen utenfor Bergen, **Det Kongelige Slott** og **Bygdø kongsgård** i Oslo er tidligere omtalt i Åpent rom. Statsbygg har fra 2002 også ansvaret for ytre vedlikehold på Oscarshall.

Grotten finner vi i Wergelandsveien 2 i Oslo er et trehus fra 1840, reist av Henrik Wergeland. Siden 1922 har Grotten vært Statens æresbolig for kunstnere.

Håkonshallen i Bergen ble reist av Kong Håkon Håkonsson mellom 1247

og 1261, som den største og staseligste bygningen i kongsgården i Bergen. Like ved ligger **Rosenkrantzårnet** med landets flotteste renessansefasade.

Fjellstuene Mollisjok, Ravnastua og Jotkjarve er betjente og ligger langs den gamle postruta mellom Alta og Karasjok. I dag dekker disse samme funksjon som turistforeningshyttene og i tillegg benytter rein-driftsamene fjellstuene under vår- og

høstflytting av rein mellom kyst og vidde.

Bæivassgjedde i Karasjok er en av de ikke-betjente fjellstuene, og ligger i forbindelse med en liten kirke.

Sjømennenes minnehall i Stavern er vårt nasjonale minnesmerke over norske sjøfolk i handelsflåten som omkom i krigshandling under to verdenskriger. Minnehallen ble innviet av kong Haakon VII 1. august 1926.

A man with glasses and a blue jacket is shown in profile, focused on his work. He is using a trowel to work on a garden bed. The background features a modern building with large windows and a concrete pillar. The word 'Zen' is written in large white letters across the middle of the image.

Zen

og kunsten å skape en hage

– Et kjent zen-ordtak lyder slik:

«Når en giftig slange drikker vann, blir det gift. Når en ku drikker vann blir det melk». Om hagen blir gift eller melk kommer an på den som skaper den, sier landskapsarkitekt og zen-prest Shunmyo Masuno. I Bergen lager japaneren melk ved foten av Ulriken.

TEKST: JENS OVE KRISTIANSEN
FOTO: EIRIK HAGESÆTER

Som en del av den kunstneriske utsmykningen ved det nye bygget for biologiske basalfag til Universitetet i Bergen vil studenter, lærere og besøkende kunne glede seg over to japanske hager, Norges første i sitt slag. Den attraktive jobben med å designe disse gikk til Masuno, i skarp konkurranse med seks andre japanske landskapsarkitekter.

SNAKKER MED TRÆRNE Før han fikk dette oppdraget hadde han aldri vært i Norge, og han skammer seg over vårt for naturen og atmosfæren. Han innrømmer likevel, som alltid med et smil, at han i Norge og Bergen har møtt på større utfordringer enn vanlig når han skal anlegge en japansk hage. Og det har kanskje norske landskapsarkitekter og anleggsgartnere også – det er nok lenge til neste gang det kommer furutrær til Bergen med politiskorte ...

– En hage er en plass hvor sinnet hviler og man finner sjelfred, sier Masuno. Han anser både det å se på og anlegge hager som de mest kritiske faser av hans askese.

– Det viktigste når jeg designer er at jeg hører hva plantene og steinene har å si og hvor de ønsker å bli plassert. Det er avgjørende for hvordan det til slutt blir seende ut. Men ingen enkeltelementer er viktigere enn andre. Det er helheten som gjør hagen, understreker han.

49-åringen fra Yokohama er en sjelden blomst, selv i sitt hjemland. Kombinasjonen av zen-prest og arkitekt er ikke dagligdags. Og han er nøye med å understreke at alle hans arbeider er utført i zens ånd.

UTFORDRENDE I NORGE Masuno har en rekke større og mindre hager på samvittigheten. De fleste i hjemlandet, men også i blant annet Canada, Tyskland, Skottland, England og på Filippinene. Å få en japansk hage perfekt er aldri enkelt, og det har det heller ikke vært nå, selv om han ble fornøyd til slutt.

– Det har ikke vært lett å finne verken passende trær eller stein her. Det var jo ingen plass å kjøpe det jeg trengte, sier han.

Det har blitt lange kjøre- og spaserturer rundt om på Vestlandet for Masuno og hans norske hjelpere for å plukke ut trær og stein som tilfredstilte hans ønsker i form, farge og sjel. Den ene rognetreet som er brukt, fant han til slutt langs

veien i Vaksdal kommune. Og dagen vi er på besøk kommer de siste håndplukkede og godkjente furutrærne – i to trailere med politiskorte fra Lindås utenfor Bergen. Trærne var nemlig så store og lange at transporten ikke fikk gå uten følgebil fra lensmannskontoret i Lindås og Meland.

– Den japanske og norske oppfatningen av hva som er vakert er så forskjellig. Derfor har jeg gjort mye mer «grov arbeid» enn jeg som designer vanligvis må, forteller han. Da Åpent rom ankommer tomte former han jord i sirlige hauger ved hjelp av en murskje. Slik må også hans medhjelpere

– Det viktigste når jeg designer er at jeg hører hva plantene og steinene har å si og hvor de ønsker å bli plassert.

jobbe for at alt skal bli perfekt. Ikke en eneste liten tue er tilfeldig når Masuno arbeider.

– Både de helt små og de helt store linjene i så vel landskap som trær er helt avgjørende for hager som disse. Alt skal henge sammen. Og jeg er kompromissløs, ned til minste detalj. Det er sånn jeg jobber, understreker han. Da trærne kommer fra Lindås går han nennsomt over dem med sag, kniv og saks for at de skal få den rette formen.

– Beskjæring som dette er heller ikke noe jeg gjør selv vanligvis, men her har jeg ikke noe valg, ler han. – Det er ingen som kan gjøre dette i Norge. Her er det nok behov for kompetanseoverføring mellom våre to land, sier han.

TILFELDIGHETER At Masuno ble både prest og landskapsarkitekt sier han bygger på tilfeldigheter.

– Som barn drømte jeg om å bli prest som min far, og å arve hans tempel. Men jeg drømte ikke om at jeg skulle få to strenger i buen min og i tillegg bli landskapsarkitekt, sier han.

– Da jeg gikk første året på gymnaset vurderte jeg å studere jordbruk på grunn av min kjærlighet til blomster. Siden mange venner på den tida hadde bestemt seg for å bli ingeniør, var jeg usikker. Men samtidig ble det snakk om å gjøre om igjen hagen i tempelet til min far. Katsuo Saito, som se-

nere ble min lærer, ble tiltrodd å designe hagen. Vårt møte var med på å bestemme hvilken retning jeg skulle velge, forteller han.

EGEN FILOSOFI Etter endt utdanning ba han innstendig om å få jobbe gratis for sin læremester. Saito lærte aldri Masuno design aktivt, men sa heller: «Først må du jobbe med folk som kan det, og når de tar pause må du fortsette og se for deg tretti forskjellige måter å gruppere stein på.»

– Siden jeg aldri fikk sjansen på dagtid, leste jeg om designfilosofi om tradisjonelle japanske hager på kveldene. Jeg pleide å vise mine forslag til Katsuo Saito og be ham kommentere dem. Han pleide å si at det hjalp ikke hvor gode planene var, designen ville ikke bli god dersom jeg ikke ble guidet av uttrykket og formene til plantene eller opplevde plantene og steinene i virkelige situasjoner. Dette bidro til at jeg utviklet min egen filosofi. Den innebærer altså at det er avgjørende å lytte til hva steiner, planter og trær selv uttrykker.

Masuno startet sitt eget firma i 1982. Han ville være sin egen sjef, og dyrke sin egen filosofi.

– Heldigvis har jeg fått muligheten til å jobbe på min måte og ikke være slave i forhold til mine omgivelser eller min utdanning.

ITEMPEL – Hva er viktigst for deg. Å være prest eller landskapsarkitekt?

– De to tingene er uløselig knyttet sammen. Men det er ikke noen tvil om det som har påvirket meg mest gjennom livet har vært oppholdet hos zen-munkene i Sojiji-tempelet, å være en del av deres enkle og asketiske liv. – Selv om jeg var forberedt på det sparsommelige livet der var det vanskelig, og jeg brukte ubeskrivelig mye krefter på å fullføre kurset. Tiden med zen-munkene lærte meg hardt arbeid og aldri å gi opp håpet, men stå på «to the bitter end». Men det aller viktigste jeg tilegnet meg var evnen til å stenge omverdenen helt ute. Det er det som gir meg åndelig styrke til å designe hageanlegg. Nærheten til Zen er avgjørende. Blant annet for å finne de steiner og trær som har den rette empatien, sier han alvorlig.

LOKALE MATERIALER Masuno bruker alltid lokale trær og stein. Å innføre «fremmedlegemer» fra andre land mener han blir helt feil. Det som brukes skal være så stedegent som mulig, og bære med seg ånden fra området.

Zen-buddhisme

FAKTA

- Etablert av munken Bodidharma, som kom fra India til Kina på 500-tallet.
- Ble introdusert som egen skole i Japan på 1100-tallet, hvor retningen ble svært omfattende og har påvirket alt fra militærstrategier til hjemlig estetikk.
- Legger hovedvekt på meditasjon. Skiller seg fra annen buddhisme ved troen på at opplysning kan nås her og nå.
- Praksisen er bygd på fire hovedelementer: zazen, koan, dokusan og samu (meditasjon, spørsmål, samtale).
- Zen kom til Vesten etter den annen verdenskrig, gjennom etablering av klostre i USA.

– Du har brukt rogn og furu i hagene her. Hvorfor?

– De har fine former og fin bevegelse. De gir rett og slett en japansk atmosfære. Rogn og furu har det rette utseende – og de rette formene. Vi har slike trær i Japan også. De er også vakre med snø på, noe man jo skal tenke på i Norge, ler Masuno – selv om også han har oppdaget at det er mer regn enn snø i Bergen.

– Er du fornøyd?

– Ja veldig, dette er hager med den rette sjel, avslutter Shunmyo Masuno.

Da Johan Nordahl Brun skrev Bergenssangen i 1771 fikk den opprinnelig tittelen «Udsigter fra Ulriken». Og sangen handler egentlig om alt det vakre man kan se fra «Ulrikens top». «Følede freden, blev glad i min Aand» heter det allerede i første vers. Lite kunne han ane at en japansk zen-prest 300 år senere skulle anlegge en hage ved Ulrikens fot og ha det samme ønske; at de som besøker den nettopp skal: «Føle freden, og blive glad i sin Aand». ■

Unik i Norden

– De japanske hagene ved det nye bygget for biologiske basalfag (BBB) er et helt unikt prosjekt både i Norge og Norden, sier kunstnerisk konsulent i Utsmykkingsfondet for offentlig bygg, og leder for utsmykkingskomiteen, Jon-Ove Steihaug.

TEKST: JENS OVE KRISTIANSEN
FOTO: EIRIK HAGESÆTER

– Dette er en annerledes måte å tenke utsmykking på, og kan bli et mønsterprosjekt, sier Steihaug.

KREVENDE Og sannsynligvis var dette rette stedet for en spesiell utsmykning basert på naturen blant annet med stein som en viktig ingrediens. Hele 175.000 kubikkmeter stein og fjell måtte nemlig fjernes før byggestart på de til sammen 30.000 kvadratmeterne BBB skal romme.

– Å reise BBB-bygget, med en budsjettamme på 970 millioner kroner, har vært en utfordrende jobb, på en svært tøff og trang tomt. Beliggenheten mellom Ulriksbanestasjonen og ikke minst nærheten til hovedblokka på Haukeland sykehus har satt strenge krev til så vel spreningsarbeider som byggearbeider. Dette hele har måttet skje på en svært disiplinert måte – ikke minst for ikke på uroe for mye for Haukeland sykehus, understreker prosjektleder i Statsbygg, Terje A. Olsen. Når byggeperioden nå går mot slutten, er han lettet over hvor bra det har gått. – Derfor er det nesten som en

Stein Wikholm (t.h.)
i Wikholm A/S og
Christer Olsson i 13.3
Landbruksarkitekter tar
et tak i den japanske
hagen. – Masuno over-
later ingenting til til-
feldighetene, slår
de fast.

ekstra bonus at det har vært mulig å integrere en japansk hage i utenomhusanleggene for prosjektet.

KOM INN SENT Arkitektene i Narud-Stokke-Wiik hadde en krevende jobb med å skape lyse og trivelig møteplasser. «Gårdsrommet» hvor den ene av de to japanske hagen ligger er knyttet til et innvendig torg med tilgang til de viktigste sosiale funksjonene i bygget.

Men, at det skulle bli en unik japansk hage her lå ikke inne i de opprinnelige planene. Den ideen kom fra Utsmykkingskomiteen i 2000.

– Spillet mellom kultur og natur synes jeg passer utmerket i et bygg hvor det skal utdannes medisinsk personell, blant annet leger. Dette er en annerledes måte å tenke på enn vi er vant til med kombinasjonen stein, trær og vann, sier Steihaug. Idékonkurransen Masuno vant stod mellom sju japanske arkitekter man fant frem til blant annet ved hjelp av den norske ambassaden i Tokyo.

NØYAKTIG Arbeidene ved hagen er utført av an-

leggsgartner Wikholm A/S i samarbeide med 13.3 Landkapsarkitekter under Shunmyo Masunos svært nøyaktige instruksjoner. Christer Olsson i 13.3 og daglig leder Stein Wikholm i Wikholm A/S omtaler da også Masuno som kunstner – ikke arkitekt.

– Han overlater ingenting til tilfeldighetene – det skal være visst, samtykker de to.

Og det hører nok ikke til dagens orden i Norge at grus sorteres for hånd slik at større og mindre partiklene blir liggende der de skal. Ei heller at furuer på 7–8-meters høyde klippes riktig til omtrent med neglesaks for den siste finishen, eller at det insisteres på at finpussen på jordhaugen trær og planter skal plasseres i gjøres 100 prosent med små murskjeer.

– Hver eneste liten tue er like viktig for ham. Men dette har vært moro likevel, og en utrolig opplevelse, smiler Wikholm.

Og «nokke for seg» blir også resultatet for brukere og besøkende når BBB-bygget tas i bruk i mars. ■

Oslo Tinghus

OsloTinghus gir assosiasjoner til klassiske uttrykksformer som kan formidle noe av tinghusets funksjon og status som offentlige rettsbygning. Det er et monumentalbygg med preg av tidløs ro og stødighet.

TEKST: JAN IVAR BØE FOTO: JIRI HAVRAN

Bygningens form kommer fram i møtet mellom en stram indre geometri med utspring i et sentralt sirkelmotiv, og en ytre relasjon til en kompleks bysituasjon. Bygningens henvendelse mot Hambros plass har gitt utgangspunkt til utforming av byggets hovedfasade. En sentralt plassert hovedinngang og et stort veggmassiv dekket av lys naturstein, som viser rettssalens lokalisering, danner fasadens hovedelementer. Plassgulvet på Hambros plass er formet ut fra bygningens retning, og gir bygget betydning som offentlig monumentalbygg.

Naturstein og tre er de toneangivende materialer. Granitt er hovedmateriale i fasade og gulv i publikumsarealer. I den grå granitten er det innslag av svart Larvikitt og hvit Fauskemarmor. Et rødlig varmt innslag av tre i form av oljet «Oregon pine» finner vi blant annet i kontorvinduer, dører og sprosser i glassvegger.

I de 52 rettssalene er det lagt vekt på gode arbeidsforhold og en utforming i tråd med gjeldende rettsoppfatning. Alle saler er søylefrie, og det er forsøkt å oppnå maksimal romlig luftighet. For å få et godt inn klima satset Statsbygg res-

surser på et forskningsprosjekt om materialvalg og bygghygiene. Resultatene fra forskningsarbeidet er direkte anvendt i bygget.

Oslo Tinghus har gode eksempler på integrert kunstnerisk utsmykking. På Tinghusets fasade mot C.J. Hambros plass er veggflatene brutt opp med 24 utstikkende «knaster». Åtte tilsvarende punkter finner man i sokkeletasjens brystning. Øivind Åstein har laget disse med relieffer. Motivene er hentet fra natur og kultur, og viser indirekte arbeidet som foregår i Tinghuset. I sentralrommet er en veggskive som bærer trappa gjennom åtte etasjer utsmykket av keramikker Ole Lislud. Her er porselenstavler satt i store sammenhengende felt og små skulpturer i åpninger i veggen.

Aktitekten bak bygget er Østgaard Arkitekter AS ved Terje Grønmo, Knut Eriksen og Dagfinn Eng. Oslo Tinghus ble ferdigstilt i 1994. ■

Begrepet «monumentalbygg» gir assosiasjoner til bygg som uttrykker makt og autoritet. Mange synes det klinger dårlig og virker pompøst. Men monumentalbygg kan også være en betegnelse på minneverdige bygg av varig verdi, i det minste om en skal ta uttrykket bokstavelig: Monumental kommer fra det latinske monere, som betyr å minne på. Også i dag reiser vi bygninger som vil bli stående som monumenter over vår tid. I dette og de neste numrene av ÅPENT ROM skal vi se nærmere på noen moderne «monumentalbygg».

Fra lukkede rom til åpen debatt!

Det er mange interesser knyttet til byutvikling og byggeskikk. Debatten om Tjuvholmen, Bjørvika og Vestbanen i Oslo illustrerer dette. I Trondheim har debatten dreid seg om lokalisering av universitetssykehuset og utbygging langs Nidelva, særlig Gjensidige NORs nye bygg på Nedre Elvehavn. By- og tettstedsutvikling er kontroversielt, det engasjerer og er vanskelig. Debatten havner fort i avisen og media og spisses der slik at uoverensstemmelsene gjerne forsterkes og konfliktene blir vanskeligere å løse.

Utbyggerne kan få aksept hos administrative planmyndigheter for senere å se prosjektene veltet i en offentlig og politisk debatt. Politikerne har gjort vedtak de senere har angret på. Publikum ser byen endre seg, men kjenner ikke planene før det er for sent. Arkitektene og planleggerne diskuterer planer og prosjekter i «interne» foreningsmøter, men slipper å begrunne disse i forhold til publikum. Mange synes også de interne debattene er relativt tannløse. Det en har manglet er direkte dialog mellom de ulike interessene i byutviklingen i et fora der diskusjonene/«forhandlingene» kan foregå over lengre tid.

I Trondheim har også arkitekt- og planleggingsstudentene ved NTNU ønske om, og behov for, offentlig diskusjon om sine prosjekter. Tidligere samarbeidsprosjekter mellom NTNU og Trondheims næringsliv trenger en permanent videreføring.

Kort sagt: Trondheim kommune, Trondheims eiendomsutviklere og øvrige næringsliv, Trondheims arkitektforening, NTNUs fakultet for arkitektur og billedkunst, Trøndelag forening for bolig- og byplanlegging og andre interesseorganisasjoner samt engasjerte enkeltpersoner har alle sett behovet for en ny, felles, arena for diskusjon om byutviklingsspørsmål.

Derfor er Trondheim Byformsenter nå etablert. Senteret skal:

- Være et åpent forum for formidling av ideer og kunnskap om design, byggeskikk, arkitektur, byforming og byutvikling.
- Være et sted der viktige offentlige og private planer og prosjekter stilles ut på et tidligst mulig tidspunkt, og sette i gang og fremme en åpen debatt om disse planene.
- Fremme nyskapende kunnskap og problemstillinger om urban utvikling og formgivning. Være dristig og nytenkende og ha mot til å ta opp kontroversielle tema.

Byforming er for viktig til at arkitektene skal drive med det alene. En bys uttrykk og identitet krever at noen engasjerer seg i vedlikehold og utvikling av byen. Byutvikling krever teoretisk og praktisk kunnskap og diskusjon. Gjennomføringen av prosjekter utvikler en slags enighet om byens utvikling. Noen må være interessert i å sørge for at «enigheten» kontinuerlig diskuteres slik at den utvikles over tid. Trondheim Byformsenter skal være en instans med en slik interesse. For forholdet mellom arkitektene og planleggerne, og utbyggerne, politikerne og publikum er noe som utvikler seg kontinuerlig. Trondheim Byformsenter tror at forholdet mellom fagfolk, politikere og utbyggere er tjent med større grad av åpenhet. Nærkontakt og samhandling interessene i mellom og bedre kontakt med publikum kan også gjøre debattene om byforming mer nyansert.

*Styreleder Trondheim Byformsenter
Tor Medalen*

Gjesteskrubenten er professor ved Inst. for byforming og planlegging ved NTNU og adm.dir. i Asplan Viak Trondheim AS

